[1]रत्यादयो हि प्रथममेकैकशः प्रतीयमानाः सर्वेऽप्येकीभूताः स्फुरन्त एव रसतामापद्यन्ते । तदुक्तम्—

'विभावा अनुभावाश्च सात्त्विका व्यभिचारिणः ।
प्रतीयमानाः प्रथमं खण्डशो यान्त्यखण्डताम् ॥' इति ।

'परमार्थतस्त्वखण्ड एवायं वेदान्तप्रसिद्धब्रह्मतत्त्ववद्वेदितव्यः' इति [2]च ।

[3]अथ के ते विभावानुभावव्यभिचारिण इत्यपेक्षायां विभावमाह—

रत्याद्युद्बोधका लोके विभावाः काव्यनाट्ययोः ।

ये हि लोके रामादिगतरतिहासादीनामुद्बोधकारणानि सीतादयस्त एव काव्ये नाट्ये च निवेशिताः सन्तः 'विभाव्यन्ते आस्वादाङ्कुरप्रादुर्भावयोग्याः क्रियन्ते सामाजिकरत्यादिभावा एभिः' इति विभावा उच्यन्ते ।

तदुक्तं भर्तृहरिणा—

'शब्दोपहितरूपांस्तान्बुद्धेर्विषयतां गतान् ।
प्रत्यक्षानिव कंसादीन्साधनत्वेन मन्यते ॥'

व्यस्तानां रत्यादिविभावादीनां कथमेकरूपत्वमत आह—**रत्यादयो हीति** । आदिना विभावादिपरिग्रहः । एतच्च शृङ्गाररसे । वीरादौ तूत्साहादयो ज्ञेयाः । **एकीभूता** व्यञ्जनाजन्यैकज्ञानविषयत्वेन एकरूपत्वं प्राप्ताः । **स्फुरन्तश्चिद्रूपत्वं** प्राप्नुवन्तः । सात्त्विकानुभावयोर्गोवलीवर्दन्यायेन पृथगुपादानम् । **खण्डशः** प्रत्येकम् । ननु ज्ञानतादात्म्याङ्गीकारेऽप्यखण्डत्वं न संभवति सुखचमत्काराभ्यामैक्यासंभवादत आह—**परमार्थतस्त्विति** । वस्तुतस्त्वित्यर्थः । अलौकिकस्वभावादिति यावत् । अलौकिकमेव दृष्टान्तमाह—**वेदान्तेति** । ब्रह्ममीमांसा वेदान्तस्तत्र यथा चिदानन्दरूपोऽयं पुरुष इत्यनेन चिदानन्दयोरेकब्रह्मरूपत्वमुपपादितं तथा चिदानन्दचमत्काराणामेकरसरूपत्वमिति भावः । **शब्दोपहितरूपान्** काव्यप्रकाशितस्वरूपान् । **बुद्धेर्व्यञ्जनाजन्यबोधस्य** । **कंसादीनिति** । वीररसाद्यालम्बनविभावाभिप्रायेण । साधनत्वेनेति विशेषणे तृतीया । **मन्यते** सामाजिकः

---

१. 'रत्यादयः—' इत्यादिः 'तदुक्तं' इत्यन्तः पाठो ग-पुस्तके नास्ति. २. इति 'रसनिरूपणम्' इत्यधिकं ग-पुस्तके. ३. 'अथ—' इत्यादिः 'मन्यते' ॥ इति हरिकारिकान्तः पाठो ग-पुस्तके नास्ति, किंतु 'ननु विभावादिभ्यो रस इत्युक्तं के ते विभावाद्या इत्याह—बहवोऽर्था विभाव्यन्ते वागङ्गाभिनयात्मकाः । अनेन यस्मात्तेनायं विभाव इति कीर्तितः ॥' इत्येव पाठोऽस्ति.